

Печенюк Андрій Васильович

Пастух Юрій Анатолійович

Подільський державний аграрно-технічний університет

м. Кам'янець-Подільський, Україна

МЕНТАЛЬНІ ПЕРЕШКОДИ УКРАЇНЦІВ НА ШЛЯХУ ДО ПОБУДОВИ ЕФЕКТИВНОГО СУСПІЛЬСТВА

***Анотація.** Розкрито характерні риси українського менталітету, проаналізовано такі проблемні явища в розбудові держави, як патерналізм, корумпованість, політичний популізм, політичний конформізм, комплекс меншовартості, відсутність власної національної ментальної моделі успішності. Узагальнено перспективи побудови ефективного українського суспільства.*

***Ключові слова:** менталітет, суспільство, національна свідомість, національні риси, патерналізм, модель розвитку, корумпованість, популізм, національна ідентичність.*

Pecheniuk Andriy

Pastukh Yuriy

State Agrarian and Engineering University in Podilya

Kamyanets-Podilsky, Ukraine

MENTAL PROBLEMS OF UKRAINIANS TOWARDS A BUILDING OF EFFICIENT SOCIETY

***Abstract.** The characteristic features of the Ukrainian mentality are revealed, such problematic phenomena are analyzed in state development as paternalism, corruption, political populism, political conformism, complexity of inferiority, lack of*

own national mental model of success. The prospects for building an efficiency Ukrainian society are summarized.

Keywords: *mentality, society, national consciousness, national traits, paternalism, model of development, corruption, populism, national identity.*

Серед складових поведінкового впливу на життя кожної людини та окремої нації на особливу увагу заслуговує ментальність.

Менталітет – це духовний феномен, що характеризує національну культуру та суспільну свідомість. Він відображає набір усталених норм, принципів, життєвих орієнтацій, відтворення сукупного досвіду попередніх поколінь [1, С. 120]

Ментальність можна трактувати як усталений спосіб специфічного світосприйняття, притаманний для етносів, націй, який обумовлює їх реакцію на певні суспільні процеси та об'єднує їх у соціальні та історичні групи [2, С. 143].

Відомий український економіст М.І. Туган-Барановський на початку ХХ ст. звернув увагу на те, що економічна організація суспільства є залежною від психологічного стану людей, трудових традицій, релігійних переконань, національної свідомості, духовного складу особистості, тобто, від ментального феномену [3, С. 170].

Численні дослідження фахівців вказують на такі притаманні українцям риси ментальності, як зосередженість на фактах і проблемах внутрішнього, особистісно-індивідуального світу, психологічна гнучкість, сентименталізм, чутливість, емпатія, любов до природи тощо.

М. Попович вважав, що нашими особливими національними рисами є поблажливість і повага до інших [4].

Проте певні прояви менталітету не завжди мають позитивний вплив на економіку країни. Зокрема, ряд дослідників як перешкоду для ефективного соціально-економічного розвитку країни в умовах глобалізації трактують притаманні значною мірою українському суспільству риси:

- консерватизм індивідуальної та суспільної соціальної свідомості;
- патерналізм значної частини населення України, схильність до утриманства, нездатність до самостійності у прийнятті рішень, пасивність щодо курсу економічних реформ;
- соціо- і політичний конформізм, неготовність до безкомпромісного відстоювання власних інтересів [5];
- анархічний індивідуалізм, що проявляється в різних формах відцентрового прагнення до особистісної свободи;
- комплекс меншовартості, який пов'язаний з визнанням недостатності своїх національних особливостей у порівнянні з іншими народами та націями [6, С. 31].
- відсутність чіткої національної ідеї;
- відсутність власної національної ментальної моделі успішності [7].

На жаль, в Україні досі не розроблено чіткої стратегії реформування. Натомість, уже не вперше робляться спроби необґрунтованого наслідування західної моделі демократичного управління та ринкового господарства [1, С. 122].

В силу історичних обставин в Україні в багатьох сферах діяльності сформувався тотальний опір змінам, спостерігається несприйняття потрібних реформ [5, С. 231].

Б. Гаврилишин основні причини неефективності українського суспільства вбачав у некомпетентності та корумпованості уряду й бюрократії. В органах законодавчої та виконавчої влади є ряд компетентних, порядних і патріотичних осіб. Проте нема критичної маси таких людей. Тому вони не в змозі провести дійсну трансформацію суспільства [8].

Більшість українців визнають авторитет державного діяча не на основі реальних здібностей та моральних якостей, а керуючись емоціями, тимчасовим захопленням. Саме тому в українській політиці процвітають такі явища, як дешевий популізм, марнославство, наклепництво тощо.

Деякі дослідники акцентують увагу на такій рисі українського характеру як терплячість. Хоча це й сприяє прийняттю зважених рішень, проте, ця риса є згубною в умовах корумпованості та некомпетентності владних структур [9].

Зокрема, як показує світова практика, одним з найбільш ефективних методів профілактики корупції в державній сфері є посилення заходів фінансового та іншого контролю осіб, уповноважених на виконання державних та інших прирівняних до них функцій. Експерти мали великі сподівання, що у перспективі такий контроль змінить логіку людей, які йдуть в політику лише для власного збагачення. В Україні для реалізації такого контролю з 2016 року запроваджено механізм електронного декларування. Проте, поки що це не принесло жодних реальних результатів, хоча очевидною стала невідповідність рівнів доходів і витрат переважної більшості парламентарів і чиновників найвищого рівня.

Окрім того, актуальною залишається проблема формування загальноукраїнської національної ідентичності. Гострими є питання державної мовної політики, міжетнічних взаємин. Такі явища, як денаціоналізація, русифікація широких верств українського суспільства створюють істотні труднощі на шляху до національної та політичної консолідації [6, С. 33].

На жаль, в Україні ще й досі не завершено процесу формування національної ідеї, яка має стати основою нашого духовного та політичного життя. У засобах масової інформації досить активно поширюється стереотип про застарілість «національної держави», як основної форми державності. Такі висновки є руйнівними для національної безпеки країни загалом [10, С. 563].

Не сприяють розвитку українського громадянського суспільства такі явища, як дефіцит солідарності громадян, низький рівень довіри до державних інституцій, нерозвиненість горизонтальних зв'язків, слабкість відчуття спільних цінностей, практична відсутність дієвого профспілкового руху тощо.

Окрім того, посиленої уваги на державному рівні вимагає забезпечення духовних і культурних потреб української нації та підтримка цінностей як важливого регулятора суспільних відносин [10, С. 568].

Україна може стати як процвітаючою державою, так і опинитися в глухому куті, у глибокій периферії європейської цивілізації. Сьогодні ми маємо шанс зробити правильний вибір і піднятися на зовсім інший рівень розвитку [4, С. 31].

Б. Гаврилишин зазначав, що побудова ефективного суспільства в сучасних умовах неможлива без реалізації таких складових, як політична свобода, належний рівень економічного добробуту для усього населення, забезпечення соціальної справедливості та симбіоз з біосферою [8]. Екологічна культура підприємців і переважної частини населення в Україні, на жаль, залишається досить низькою. Це, в свою чергу, призводить до погіршення стану навколишнього природного середовища, гальмує динаміку впровадження у виробництво енерго- та ресурсозберігаючих технологій. Тому необхідною умовою для побудови ефективного українського суспільства є гармонійне поєднання економічного, соціального та екологічного компонентів розвитку, популяризація «зеленого» підприємництва, що сприятиме підвищенню екологічного, матеріального і духовного добробуту громадян України [11, С. 173].

На думку колишнього члена Експертної ради при Міністерстві економіки України К. Бендукідзе, Україна «повинна вжити відважні кроки для трансформації економіки, яка обтяжена величезними державними видатками і корупцією». Він пропонував реформувати податкову систему, скоротити державний апарат та розпочати безкомпромісну боротьбу з корупцією [12].

Ряд психологів вважають, що для реалізації ідеї побудови успішної держави в Україні необхідною є розробка та впровадження ефективної моделі успішності. Люди мають відчувати ефективність реформ через покращення якості життя [7].

Розуміння ментальних особливостей народу дозволяє значною мірою осягти причини побудови відповідної системи соціально-економічних відносин в сучасній Україні, у перспективі допоможе подолати занадто спрощене бачення суспільних процесів, зрозуміти фундаментальні основи національних

правил економічних відносин, які існують у свідомості членів українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Терещенко Н.В. Ментальність української нації як складова соціально-економічної поведінки в умовах розвитку неокapіталізму початку ХХІ ст. / Н.В. Терещенко // Соціально-тpудові відносини: теорія та практика. – 2013. – №1. – С. 119–124.
2. Юшкевич Ю.С. Аксиологічна складова української ментальності та механізми її збереження / Ю.С. Юшкевич // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2012. – №1 (28). – С. 140–144.
3. Бондаренко О.В. Українська національна економічна ментальність і «дух капіталізму» / О.В. Бондаренко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2009. – Вип. 37. – С. 167–179.
4. Попович М. Толерантність – наша національна риса / М. Попович // Вісник Пенсійного фонду України. – 2014. – №11. – С. 30–31.
5. Карпенко А.В. Вплив ментальності на економіку / А.В. Карпенко, А.С. Ільїна // Економіка і суспільство (Мукачівський державний університет). – 2017. – Вип. 9. – С. 231–236.
6. Новікова Н.Є. Менталітет як детермінанта формування політичної культури в Україні / Н.Є. Новікова // Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. – 2015. – Т. 173. – С. 30–34.
7. Ільїна Ю. Науковці пропонують модель успіху. Чи потрібно це державі? / Ю. Ільїна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newlearning.org.ua/content/naukovci-proponuyut-model-uspihu-chi-potribno-ce-derzhavi>
8. Гаврилишин Б. Про ефективне суспільство / Б. Гаврилишин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://idealist.media/index.php/bogdan-gavrilishin-pro-efektivne-suspilstvo/>

9. Дем'яненко В. Ментальні характеристики політичної свідомості українців / В. Дем'яненко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://national.org.ua/library/demjanenko.html>

10. Економічна безпека держава / За заг. ред. О.С. Власюка, А.І. Мокія. – Львів: Апріорі, 2013. – 836 с.

11. Печенюк А.В. Перспективи розвитку екологічного підприємництва в Україні / А.В. Печенюк // Інноваційна економіка. – 2013. – №3 [41]. – С. 172–175.

12. Бендукідзе К. Корупціонерів в Україні треба саджати /К. Бендукідзе. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.dw.com/uk/каха-бендукідзе-корупціонерів-в-україні-треба-саджати/a-17709560>